

**BANKLARDA KREDIT TIZIMINI RAQAMLASHTIRISHNI
TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI**

**WAYS TO IMPROVE THE DIGITALIZATION OF THE CREDIT
SYSTEM IN BANKS**

Zuhurov Kamoljon Zuhur o'g'li

*O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi
biznes va tadbirkorlik oliy maktabi doktoranti*

No'monova Hilola Muftillo qizi

Toshkent Moliya Instituti talabasi

*Zukhurov Kamoljon is a doctoral student of
Graduate School of Business and Entrepreneurship under
the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan
Numonova Khilola Tashkent of Institute finance*

Annotatsiya Texnologiyalarning rivojlanishi va ularning mamlakatning zamonaviy pul-kredit siyosatida faol qo'llanilishi kredit tashkilotlari va mijozlar o'rtasidagi kreditlash, xizmat ko'rsatish va mijozlarni xabardor qilish sohasidagi munosabatlarga ta'sir ko'rsatmoqda. Shu munosabat bilan Markaziy bank oldidagi birinchi navbatdagi vazifa, birinchidan, mavjud kredit tizimini raqamlashtirish, ikkinchidan, kredit sohasiga IT-texnologiyalarni joriy etishdan iborat. Mijoz o'zining rivojlanishi va o'sishiga ko'proq e'tibor va resurslarni yo'naltirishi uchun kredit, hisob-kitob va boshqa operatsiyalarni bajarish vaqtini qisqartirish urinishlariga ko'proq e'tibor qaratilmoqda. Muammoni o'rganish turli xillik bilan tavsiflanadi, chunki o'rganilayotgan muammo ko'pincha ilmiy va publitsistik adabiyotlarda ma'lum bir mamlakat nuqtai nazaridan ko'rib chiqiladi.

Abstract The development of technologies and their active use in the modern monetary policy of the country affects the relationship between credit organizations and customers in the field of lending, service and customer information. In this regard, the primary task before the Central Bank is, firstly, to digitize the existing credit system, and secondly, to introduce IT technologies in the credit sector. More emphasis is being placed on efforts to reduce the time it takes to complete credit, settlement and other transactions so that the client can focus more attention and resources on their development and growth. The study of the problem is characterized by diversity, because the problem under study is often considered in the scientific and journalistic literature from the perspective of a particular country..

Kalit so'zlar: raqamli bank, internet banking, raqamli iqtisodiyot, kredit tashkilotlari, innovatsiyalar, moliyaviy texnologiyalar, an'anaviy bank institutlari, raqobatchi banklar.

Keywords: digital banking, internet banking, digital economy, credit organizations, innovations, financial technologies, traditional banking institutions, competitive banks.

KIRISH. Banklar bir narsadan ko'p tashvishlanadilar. 2030 yilga borib yosh avlod ishchi kuchining 60 foizini tashkil qiladi. Aynan shu avlod Internet va smartfon bilan tug'ilgan va Google, Apple, Facebook va Amazondan oldingi davrni eslamaydi. Bu yoshlarning 33 foizi banklarga umuman kerak emas deb hisoblaydi. 75% esa Google va Amazonning moliyaviy xizmatlaridan foydalanish yaxshiroq deb hisoblaydi.

Juniperning hisob-kitoblariga ko'ra, 20231 yilda Yer yuzida allaqachon 3 milliard odam smartfon va kompyuterlarda bank xizmatlaridan foydalanadi. Tahlilchilar tadqiqot olib borishdi va BancoSantander, BankofAmerica, Barclays, BBVA, BNP Paribas, Citi, HSBC, JP MorganChase, RBS, UniCredit va WellsFargo kompaniyalari raqamli transformatsiyada eng katta muvaffaqiyatga erishganini aniqladilar.

- BankofAmerica birinchi inson ishtirokisiz bank filiallarini sinovdan o'tkazdi. Ular faqat bankomatlar va bank xodimlari bilan videokonferensaloqa uchun maxsus xonalar bilan jihozlangan (agar siz ba'zi tafsilotlarni shaxsan muhokama qilishingiz kerak bo'lsa). Bank birinchi navbatda mijozlarning bunday mini-filiallarga munosabatini sinab ko'radi, ammo kelajakda u robot-bankingga o'tishi mumkin.

Raqamlashtirish banklarning o'zlari va umuman moliya sektori tuzilmalarida o'zgarishlarga olib keladi. Bank tizimining ma'lum bir vositachiligini yo'qotish tendentsiyasiga qaramay, biz banklar raqamli iqtisodiyotda baribir omon qolishiga ishonamiz. Kafolatlovchi vositachi sifatida ularning roli to'lov va kredit-depozit operatsiyalari kamayadi, lekin nolga kamaymaydi. Buning sababi shundaki, birinchidan, noaniqlik va klassik bank risklari hech qachon to'liq bartaraf etilmaydi, ikkinchidan, banklar moliya sektoridagi boshqa sub'ektlardan farqli o'laroq, eng ko'p xilma-xil va tizimli bilim, uchinchidan, an'anaviy bank operatsiyalariga, birinchi navbatda depozitlar va kreditlarga bo'lgan ehtiyoj, hech bo'lmaganda juda uzoq vaqt davom etadi. Bundan tashqari, aktivlar va passivlar tarkibini muvofiqlashtirish va boshqarish vazifasi ham saqlanib qolmoqda. Banklar esa uni hal qilish uchun eng yaxshi imkoniyatlar va ko'nikmalarga ega. Albatta, kelajak banklari ham texnologik, ham tashkiliy va institutsional jihatdan sezilarli o'zgarishlarga uchraydi.

Raqamlashtirish - bu ma'lumotni raqamli shaklga aylantirish jarayoni bo'lib, xarajatlarni kamaytirishga va yangi raqamli imkoniyatlarga olib keladi. Buni jahonning samarali rivojlanishi tendentsiyasi deb hisoblash mumkin. Shu bilan birga, raqamli bankingni rivojlantirish kontseptsiyasi: mijozlarga e'tibor qaratish, taklifni shaxsiylashtirish, mobillik, iste'molchi uchun qulaylik. Shuni inobatga olgan holda, raqamlashtirish barcha darajadagi banklarning xarajatlarini kamaytiradi va katta

ma'lumotlarni qayta ishlash texnologiyalaridan foydalanish mijozning portretini iloji boricha aniq shakllantirish va uning ehtiyojlarini baholash imkonini beradi. Raqamli makonda bank operatsiyalari mijoz bank ofisiga murojaat qilgandan ko'ra tezroq amalga oshiriladi. Ehtiyojni baholash va mijozning portretini tuzish iste'molchining barcha istaklari va "xususiyatlarini" inobatga olgan shaxsiylashtirilgan taklifni shakllantirishga olib keladi.

Hozirgi vaqtda pul-kredit tizimini raqamlashtirish juda dinamik tarzda amalga oshirilmoqda. Raqamlashtirishning turli jihatlariga, jumladan, institutsional, shuningdek, tartibga soluvchi organlar oldida turgan yangi muammolar va muammolarga bag'ishlangan Rossiya, Belarus va boshqa mamlakatlar olimlarining ko'plab ishlari mavjud. Raqamlashtirish jarayonining raqamli texnologiyalardan foydalanishga o'tayotgan pul tizimining institutsional tuzilishiga ta'siri, moliya bozorida yangi ishtirokchilarning paydo bo'lishi va bundan kelib chiqadigan yangi muammolar yuzasidan muhim natijalarga erishildi. Rivojlanayotgan yangi raqamli pul tizimini tartibga solish tamoyillari va metodologiyasiga oid mavzular taklif qilindi, ularning o'ziga xos mazmuni ma'lum bir mamlakatda mavjud bo'lgan raqamlashtirish modellarining o'ziga xos xususiyatlarini va uning yangi institutsional xususiyatlarini hisobga olishi kerak. Bu ushbu maqolaning maqsadi va vazifalarini oldindan belgilab berdi.

Raqamlashtirish banklarning o'zi ham, umuman moliya sektori tuzilmasida ham o'zgarishlarga olib keladi. Bank tizimining ma'lum bir vositachiligini yo'qotish tendentsiyasiga qaramay, biz banklar raqamli iqtisodiyotda baribir omon qolishiga ishonamiz. Kafolatlovchi vositachi sifatida ularning roli to'lov va kredit va depozit operatsiyalari kamayadi, lekin nolga kamaymaydi. Bu fakt bilan bog'liq

birinchidan, noaniqlik va klassik bank risklari hech qachon to'liq bartaraf etilmaydi, ikkinchidan, banklar boshqa moliya sektori sub'ektlaridan farqli o'laroq, eng xilma-xil va tizimli bilimga ega, uchinchidan, an'anaviy bank operatsiyalariga bo'lgan ehtiyoj, birinchi navbatda, depozitlar, qarz berish, hech bo'lmaganda juda uzoq vaqt qoladi. Bundan tashqari, aktivlar va passivlar tarkibini muvofiqlashtirish va boshqarish vazifasi ham saqlanib qolmoqda. Banklarda esa uni hal qilish uchun imkoniyatlar va ko'nikmalar. Albatta, kelajakdagi banklar texnologiya nuqtai nazaridan ham sezilarli o'zgarishlarga uchraydi tashkiliy va tashkiliy jihatdan. Kelajakning raqamlashtirilgan banki modelining qiziqarli versiyasini xuddi shu. Tizimli riskni baholash, monitoring qilish va prognoz qilishning yangi usullari va vositalari (klassik bank tizimida bu unchalik ahamiyatli emas edi), yangi parabank tuzilmalarini tartibga solish (yoki tartibga solmaslik) bo'yicha qarorlar qabul qilish va ma'lum siyosatni amalga oshirish. Bundan tashqari, iste'molchilar huquqlarini himoya qilish va aholining moliyaviy faolligini oshirish masalalari yangilanmoqda, ularning ta'minlanishi nazorat qiluvchi organlar faoliyatining boshqa maqsadlariga erishish bilan mutanosib bo'lishi kerak.

2021-yilning 6 oyi davomida yakka tartibdagi bank mijozlari mobil banking ilovalaridan foydalangan holda onlayn omonat (6,7 trillion so‘m), onlayn konvertatsiya (3,6 trillion so‘m) va onlayn mikrokreditlar olish (1,5 trillion so‘m), to‘lov bo‘yicha operatsiyalarni amalga oshirdi¹.

Mamlakatimizda raqamli moliyaviy xizmatlar darajasining oshishi munosabati bilan mijozlarni masofaviy identifikatsiya qilish tizimini ishlab chiqish va joriy etish rejalashtirilmoqda, bu esa axborot xavfsizligini ta‘minlash, jumladan, banklarda kiberxavfsizlikni ta‘minlash sohasida malakali kadrlarni shakllantirish, yanada rivojlantirishga xizmat qiladi, shuningdek, chekka joylarda, ayniqsa, qishloq joylarda to‘lov infratuzilmasidan foydalanish ko‘nikmalari va ko‘nikmalarini shakllantirish, masofaviy bank va raqamli moliya xizmatlarini rivojlantirish. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 17-fevraldagi “Sun‘iy intellekt texnologiyalarini jadal joriy etish uchun shart-sharoitlar yaratish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4996-son Farmonining 2-bandida belgilangan.

Bir so‘z bilan aytganda, aholining moliyaviy madaniyati yuksalishi sharoitida to‘lov va bank xizmatlari sohasida keskin raqobatni yengish zarurati banklar oldiga ma‘lum talablarni qo‘yadi. Bunday holda, yuqori sifatli raqamli bank xizmatlarini taqdim etuvchi banklar, albatta, so‘zsiz ustunlikka ega bo‘ladi. Raqobatbardosh bozor sharoitida o‘z faoliyatini bank biznesining yangi talablari va zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosida o‘zgartirgan banklarga barqarordir. Ko‘rilgan chora-tadbirlar va yaqin kelajakda amalga oshirilishi rejalashtirilgan vazifalar ham bank tizimini yanada rivojlantirish, tizimli nazorat o‘rnatish va kamchiliklarni bartaraf etishga xizmat qiladi .

Xulosa tahliliy ma'lumotlar juda kam va parcha-parcha bo‘lib, ular Lavrushen O.I., Lukasevich I.Ya., Aleksandrova L.A., Lapteva E.V. va hokazo. Mavzuni ishlab chiqishning maqsadga muvofiqligi kreditlash tartib-qoidalarini raqamlashtirish, mablag‘larni jalb qilish va mijozlarga xizmat ko‘rsatishning ilg‘or jahon tajribasini hisobga olgan holda Mamlakatimizda bank sektorini rivojlantirish zarurati bilan tavsiflanadi. Ilmiy yangilik iqtisodiyotni raqamlashtirishning hozirgi sharoitida O‘zbekiston iqtisodiyotining bank sektorini raqamlashtirish amaliyotining konsentratsiyali taqdimotidir. Bank qonunchiligidagi tartibga solish ob'ektlari, muammolar va kamchiliklar aniqlangan. Tadqiqot metodologiyasi O‘zbekiston bankining ochiq ma'lumotlari asosida raqamli iqtisodiyotning tarkibiy elementlarining semantik va statistik tahliliga asoslangan. Tadqiqot maqsadi O‘zbekiston iqtisodiyotining bank sektorini raqamlashtirishga moslashtirish jarayonini o‘rganishdir. Tadqiqot maqsadlari: raqamlashtirishning asosiy tarkibiy elementlari va texnologiyalarini ko‘rib chiqish; O‘zbekiston va xorijiy mamlakatlardagi bank

¹ Ulug‘bek Mahmudov, O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki To‘lov tizimlari departamenti direktori “O‘zbekiston iqtisodiy axborotnomasi – O‘zbekiston iqtisodiy axborotnomasi” 3/2021

tizimini, shuningdek, uni raqamli iqtisodiyotga tatbiq etish va moslashtirish usullarini tavsiflash. Nazariy ahamiyati bank sohasida ilmiy materiallarni ichki va xorijiy manbalar asosida ko'paytirishdadir. Amaliy ahamiyati tadqiqot materiallarini kredit tashkilotlari faoliyatiga moslashtirish, shuningdek, ushbu mavzu bo'yicha boshqa tadqiqotlar olib borishda imkoniyatlari bilan tavsiflanadi.

1. O'zbekiston Respublikasining "To'lovlar va to'lov tizimlari to'g'risida"gi Qonuni.
O
2. "2017 – 2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasini «Ilm, ma'rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili»da amalga oshirishga oid davlat dasturi to'g'risida»gi O'zbekiston
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 30 ... O'zbekiston texnologiyalari sohasini rivojlantirish uchun shart-sharoitlarni tubdan yaxshilash chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni. <https://lex.uz/docs/3249651>.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2019 – 2021-yillarda O'zbekiston
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Axborot texnologiyalari va
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi PF-4947-son "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni [Elektron resurs]: www.lex.uz.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 — 2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar Strategiyasini "Ilm, ma'rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili"da amalga oshirishga oid davlat dasturi to'g'risidagi Farmoni. www.lex.uz.
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti O'zbekiston Respublikasini 2030-yilga qadar
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga **HYPERLINK** "<http://uza.uz/oz/documents/zbekiston-respublikasi-prezidenti-shavkat->
10. Elug'bek Mahmudov, O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki To'lov tizimlari Departamenti direktori "O'zbekiston iqtisodiy axborotnomasi – O'zbekiston iqtisodiy axborotnomasi" 3/2021

I
N
M
M
H
R
R
R
R
N
K

